Hi-story lessons.

1

02.06.1907

Apponyiho školské zákony

Slováci tvorili spolu s Maďarmi, Chorvátmi, Rumunmi, Rusínmi, Srbmi, Nemcami a Židmi pestrú národnostnú mozaiku Uhorského kráľovstva. Veľké myšlienkové, ekonomické a sociálne zmeny viedli postupne k narastaniu národného povedomia týchto etník, ktoré sa začali meniť na moderné národy. Najprv v 18. storočí to bol zápas o historicitu jednotlivých národov. Tento zápas o historicitu bol súčasne zápasom o súčasnosť a právo týchto národov na vlastný život. Slováci sa v tomto zápase obraňovali a v apologických spisoch dokazovali svoju pôvodnosť na teritóriu, kde žili. Uhorsko sa ocitlo na ráscestí. Lákavá myšlienka spojiť štát s národom sa mu stala osudná. Veľká časť šľachty a meštianstva nadviazala na protihabsburskú odbojovú tradíciu zo 17. a 18. storočia a v odpore proti nemčine presadzovala maďarčinu a ideu uhorského štátu ako štátu maďarského národa. Prvé maďarizačné zákony boli prijaté koncom 18. storočia. Proti rastúcemu maďarizačnému tlaku zaujali Slováci aktívny postoj aj prostredníctvom rôznych obrán – kníh a brožúr. Kodifikovali si vlastný jazyk najprv prostredníctvom katolíckeho kňaza Antona Bernoláka a potom evanjelického vzdelanca Ľudovíta Štúra. Uhorský snem v rokoch 1843 a 1844 už plne pracoval v intenciách maďarizačných snáh. Prijal nový jazykový zákon, ktorý povýšil maďarčinu za úradný jazyk takmer do všetkých oblastí oficiálneho života spoločnosti: do zákonodarstva, štátnych úradov, školstva a cirkvi. Maďarčina sa mala stať najsilnejším putom jednoty uhorského štátneho územia. V revolúcii 1848 a 1849 sa zrazili rôzne koncepcie. Slováci vystúpili s vlastným politickým programom, ktorý maďarskí revolucionári nerešpektovali. Porážka maďarskej revolúcie však neznamenala víťazstvo slovenského programu. Zvíťazil niekto tretí – viedenský absolutizmus, ktorý na istý čas potlačil národnostné hnutia. Jeho oslabenie po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867 prinieslo obnovenie maďarizačného úsilia. Uhorsko si vybudovalo moderné hlavné mesto Budapešť a modernizácia krajiny bola spojená s jej maďarizáciou. Boli zrušené slovenské gymnáziá a spolok Matica slovenská. Maďarizácia sa neuspokojovala iba s politickou perzekúciou, zatváraním škôl, rušením spolkov či zmenou vyučovacej reči v školách. Často vystupovala pod ušľachtilými heslami o šírení vzdelanosti a pokroku. Išlo napríklad o Hornouhorský maďarský vzdelávací spolok (Felvidéki Magyar Közmüvelödési Egyesület - FEMKE), založený roku 1883 so sídlom v Nitre, slúžiaci na pomaďarčovanie Slovákov, o Sedmohradský maďarský vzdelávací spolok (Erdélyrészi Magyar Közmüvelödési Egyesület - EMKE), zameraný na pomaďarčovanie Rumunov. Obidva spolky sa usilovali získať mladú generáciu prostredníctvom rôznych výhod. V Šoproni a v Segedíne boli založené osobitné spolky, určené na pomaďarčenie Nemcov.

Copyright by the Institute of European Network Remembrance and Solidarity in Warsaw, 2016. The article can be downloaded and printed in unchanged version (indicating source of the article) - only for the educational and not-for-profit purposes.

EURÓPSKA SIEŤ PAMÄŤ A SOLIDARITA

Pod rúškom pomoci a zlepšenia sociálnych pomerov bolo veľa slovenských sirôt odvezených do maďarského prostredia, kde museli otrocky pracovať a boli pomaďarčované. Pomaďarčovali sa názvy sídiel a geografické názvy. Slovenské protesty proti maďarizácii uhorské vlády ignorovali. Z hľadiska početnosti nemaďarských národov Uhorska a ich stupňa národného sebavedomia bola maďarská štátna myšlienka spojená s maďarizačnou utópiou, ktorá iba zbytočne zaťažovala vzťahy medzi národmi v Uhorsku. Neuskutočniteľná bola už podľa národnostného zloženia Uhorska (vrátane Chorvátska a Slavónska), kde Maďari v roku 1880 z celkového počtu 15 642 102 obyvateľov predstavovali 41,2 % a Nemaďari 58,8 % (Rumuni 15,4 %, Nemci 12,5 %, Slováci 11, 9 %, Rusíni 2,3 %, Chorváti a Srbi 15 %, ostatní 1,7 %). Maďarizácia a asimilácia z hospodárskych a politických príčin za 125 rokov – od sčítania ľudu za vlády Jozefa II. po začiatok prvej svetovej vojny priniesla tieto výsledky: Z asi 2,5 až 3 milióna asimilantov bolo vyše milióna Nemcov, vyše 700 000 židov a asi 500 000 Slovákov. Maďarizačným tlakom sa síce získavali noví Maďari, ale zároveň sa Uhorsku postupne odsudzovala veľká časť nemaďarského obyvateľstva.

Zástancom energického riešenia národnostnej otázky v Uhorsku rýchlym pomaďarčením bol i minister školstva gróf Albert Apponyi. Nemaďarské obyvateľstvo Uhorska malo podľa svojho počtu právo na 48% škôl. V skutočnosti začiatkom 20. storočia existovalo iba 19 % nemaďarských ľudových škôl, 7,1 % gymnázií a 7,8 % reálnych gymnázií (Slováci a Rusíni nemali žiadnu strednú školu). Z iniciatívy Apponyiho boli uhorskému snemu predložené návrhy dvoch školských zákonov, ktoré parlament prijal roku 1907. Obidva zákony sú vnímané ako vrchol maďarizačného úsilia. Apponyi v parlamente takto obhajoval ich prijatie: „Nedovolím, aby vyučovali tí učitelia, ktorí odmietajú vychovávať z detí dobrých maďarských občanov. Každý v tomto štáte sa musí podriadiť princípu, že tu sú pánmi Maďari.“ Apponyiho zákony do všetkých ľudových škôl zaviedli povinné vyučovanie maďarčiny. Každá škola musela vštepovať deťom, že patria k maďarskému národu. Tam, kde počet žiakov maďarskej materinskej reči dosahoval 20 % zo zapísaných žiakov, musela byť pre nich zavedená maďarčina ako vyučovacia reč. V školách s počtom maďarských žiakov nad 50 % bola vyučovacím jazykom maďarčina. V ľudových školách s nemaďarským vyučovacím jazykom určil minister školstva rozsah vyučovania maďarčiny tak, aby sa žiaci nemaďarskej národnosti naučili do konca štvrtej triedy zrozumiteľne

Copyright by the Institute of European Network Remembrance and Solidarity in Warsaw, 2016. The article can be downloaded and printed in unchanged version (indicating source of the article) - only for the educational and not-for-profit purposes.

slovom a písmom vyjadriť po maďarsky. Nové školské zákony doplnil Apponyi vládnym nariadením z roku 1909, podľa ktorého sa má náboženstvo na všetkých školách vyučovať po maďarsky. Výnimku tvorili srbské a rumunské pravoslávne cirkevné školy, preto nariadenie postihlo najmä Slovákov.

Prof. Mária Tonková, Prof. Róbert Letz, Prof. Anna Bocková

References:

Copyright by the Institute of European Network Remembrance and Solidarity in Warsaw, 2016. The article can be downloaded and printed in unchanged version (indicating source of the article) - only for the educational and not-for-profit purposes.